

Розділ 9

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ В УКРАЇНІ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ ТА ПРОЦЕСАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Матвеєнко І. В., к. н. держ. упр., доцент

9.1 НАПРЯМИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЇ НА РІВНІ ГРОМАД У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ ТА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

В умовах правового режиму воєнного стану та глибоких суспільних трансформацій в Україні, питання розвитку демократичних інновацій на місцевому рівні набувають особливої уваги. Громади стають простором, де реалізуються практики відкритого врядування, забезпечення прав людини та залучення громадян до процесу ухвалення рішень. Демократичні інновації сприяють підвищенню довіри до органів місцевого самоврядування, зміцненню соціальної згуртованості та формуванню нової культури взаємодії між владою і громадою. Розвиток таких практик є важливим питанням для України, адже він поєднує прагнення до європейських цінностей, зміцнення багаторівневого врядування та побудову інституційної спроможності на місцях. Саме на локальному рівні демократичні інновації мають найбільший вплив на всі сфери життєдіяльності, сприяючи ефективному використанню ресурсів, підзвітності влади та захисту прав громадян.

У грудні 2024 року за участі представників Конгресу місцевих та регіональних влад Ради Європи, органів місцевого самоврядування та Асоціації міст України, відбувся підсумковий захід

«Демократичні інновації на місцевому рівні в Україні крізь призму відкритого урядування з прав людини». Українські громади отримали експертний супровід та фінансування для реалізації місцевих ініціатив, спрямованих на розвиток демократичних практик, забезпечення прозорості управління та захисту прав людини. До числа учасників увійшли десять громад, серед яких: Білгород-Дністровська, Більшівцівська, Дунаєвецька, Звягельська, Кам'янець-Подільська, Київська, Полтавська, Тернопільська, Фастівська та Шполянська громади [1].

Під час заходу експертами було зазначено, що в умовах виклики, спричинених повномасштабним вторгненням, органи місцевого самоврядування в Україні демонструють відданість демократичним цінностям, згуртованість та ефективну співпрацю задля відновлення і розвитку територіальних громад. Прикладом цього стали десять успішно реалізованих ініціатив, спрямованих на впровадження демократичних інновацій, прозорого врядування та захисту прав людини. Ці практики мають не тільки локальне, але й міжнародне значення, оскільки досвід українських громад може бути корисним для впровадження демократичних стандартів та інноваційних рішень у європейських країнах і світі загалом. Завдяки таким ініціативам формується нова якість публічного управління, яка поєднує інноваційність, підзвітність та орієнтацію на потреби громадян. Рада Європи підтримує партнерство з українськими громадами, реалізуючи проекти, спрямовані на посилення багаторівневого врядування та розвиток демократичних інституцій. Участь у таких ініціативах надає громадам можливість здійснювати обмін досвідом, розширювати міжнародну співпрацю та зміцнювати інституційну спроможність [1].

Інші питання стосувалися: залучення мешканців до встановлення діалогу між органами влади та громадами; важливості інноваційних підходів до відкритого врядування; забезпечення прав людини на місцевому рівні в Україні; створення передумов для повернення українців; а також відзначено, що важливим критерієм під час визначення обсягів фінансової підтримки

є чисельність дітей та молоді в громаді та рівень залученості у житті громади [1].

Інновації, які впроваджували громади у зазначених проєктах, полягали у запровадженні нових форматів взаємодії влади і громади, цифрових інструментів, просторів для участі, а також механізмів підвищення прозорості та захисту прав. Так, у Білгород-Дністровській міській громаді Одеської області було реалізовано проєкт «Створення міського центру громадських прав», суть якого полягала у створенні простору для підвищення обізнаності мешканців громади, внутрішньо переміщених осіб, молоді, жінок та соціально незахищених верств населення щодо їхніх прав і можливостей, а також для надання правової допомоги та розвитку громадянського суспільства [1].

Проєкт «Відкритий доступ: Більшівцівська громада» успішно реалізований громадою Івано-Франківської області передбачав вдосконалення каналів комунікації та розширення інструментів відкритого врядування шляхом розвитку електронного урядування, підвищення прозорості місцевих рішень, запровадження електронного голосування та створення нових онлайн-ресурсів для ефектвної взаємодії з громадянами [1].

Успішну практику має Дунаєвецька міська громада Хмельницької області в межах реалізації проєкту «Центр співнотворення “Anthill”». Проєкт передбачав створення доступного простору для різних соціальних груп, таких як діти, внутрішньо переміщені особи та ветерани, сприяння створенню нових соціальних зв'язків і підвищенню громадянської активності через заходи інтеграції та доквілля. Звягельська міська громада Житомирської області запровадила проєкт «Молодіжний простір «Молодь діє» на базі бібліотеки в селі Великий Молодьків», де було створено платформу для реалізації молодіжних ініціатив, розвитку творчих і соціальних проєктів та залучення молоді, внутрішньо переміщених осіб до активного життя громади. Створення платформи для відкритого діалогу між громадянами, бізнесом та владою, сприяння співпраці, проведенню освітніх та культурних заходів і реалізації

творчих ідей за допомогою сучасних технологій було досягнуто в межах проєкту щодо перетворення частини муніципальної бібліотеки імені Костя Солухи на інноваційний простір «Мейкерспейс» у Кам'янець-Подільській місткій громаді Хмельницької області [1].

Успішним досвідом поділилася Київська міська громада в межах проєкту «Створення Освітнього центру» щодо забезпечення участі молоді, жінок та внутрішньо переміщених осіб у розробці рішень та сприяння зміцненню діалогу між мешканцями громади та місцевою владою. Проєкт «Ветеранський центр Полтави» (Полтавська міська рада), орієнтований на створення простору для комунікації, психологічної та юридичної підтримки, проведення тренінгів, професійної освіти та культурних заходів для ветеранів і ветеранок, сприяючи їхній соціальній інтеграції та наданню доступу до необхідних ресурсів і послуг. Тернопільська міська громада запровадила проєкт «Інформаційна платформа «Портал мешканця» у додатку «e-Тернопіль», який забезпечив онлайн-доступ громадян і бізнесу до муніципальних послуг через зручну цифрову платформу [1].

Створення Антикорупційного кодексу та чат-боту «Антикор» стало можливим завдяки проєкту «Розбудова громади майбутнього: ефективне самоврядування без корупції» у Фастівській міській громаді Київської області. Проєкт «Школи солідарності: публічне державне врядування» у Шполянській міській громаді Черкаської області спрямо підвищенню обізнаності жінок, внутрішньо переміщених осіб та молоді з правами та можливостями через лекції, тренінги та семінари задля зміцнення громадянської активності та солідарності [1].

Розробником інструменту інновацій “bE-Open” є Конгрес місцевий та регіональних влад Ради Європи. Цей онлайн-інструмент було створено в рамках діяльності Конгресу з метою підтримки органів місцевого та регіонального врядування у покращенні якості місцевої демократії, а також для громадян, зацікавлених у питаннях публічної етики, підзвітності, прозорості та участі громадян. В Україні bE-Open реалізується в межах Плану

дій Ради Європи для України на 2023–2026 роки «Стійкість, відновлення та відбудова», зокрема через Центр експертизи багаторівневого врядування при Конгресі місцевих та регіональних влад Ради Європи. Інновації bE-Open для України спрямовані на підтримку органів місцевого самоврядування в їхніх зусиллях щодо покращення якості місцевої демократії. Цей онлайн-інструмент, розроблений Конгресом місцевих та регіональних влад Ради Європи, надає ресурси для впровадження етичних стандартів, прозорості, підзвітності та участі громадян у процесах місцевого врядування. В умовах воєнного стану в Україні інструменти bE-Open допомагають українським громадам:

- впроваджувати етичні стандарти для прийняття рішень та розподілу ресурсів;
- покращувати прозорість та підзвітність місцевих органів влади;
- залучати громадян до процесів ухвалення рішень;
- розвивати цифрові інструменти для комунікації з мешканцями;
- зміцнювати довіру між громадянами та владою [2].

Сучасний інноваційний підхід «творення відкритої політики» стосується розробки політичних стратегій, який ґрунтується на принципах прозорості, участі громадськості та колективної відповідальності. Він передбачає використання новітніх аналітичних інструментів, цифрових технологій і циклічного процесу ухвалення рішень. Різні завдання потребують різних моделей, тому відкритість політики не має єдиного алгоритму, оскільки це динамічний процес, що адаптується під потреби суспільства. Сучасні інноваційні підходи до відкритого формування політики допомагають органам влади виробляти більш обґрунтовані та ефективні рішення. Це забезпечується завдяки інтеграції співпраці, застосуванню цифрових інструментів, платформ відкритих даних, а також механізмів краудсорсингу та колективного розуму. Такі інновації відкривають нові можливості: залучення громадян через електронні платформи, створення алгоритмів для аналізу великих масивів даних. Це робить процес прийняття рішень більш адаптивним, інклюзивним і прозорим [3].

Використання відкритих даних, цифрових платформ та залучення громадян сприяє більш інклюзивним, ефективним і інноваційним рішенням у публічній політиці. Це підвищує довіру до органів влади, стимулює розвиток місцевих ініціатив та створює умови для більш гнучкого та адаптивного управління. Задля максимального використання переваг інновацій, місцеві органи влади можуть створювати робочі групи з питань відкритої політики. Такі групи можуть публікувати дані для обґрунтування рішень та навчати посадовців ефективній роботі з цифровими інструментами. Це виступає фундаментом для прозорого, інноваційного та підзвітного врядування [3].

Творення відкритої політики стало важливою складовою демократичного розвитку України після Революції гідності 2014 року. Як органи місцевого самоврядування, так і державні установи активно впроваджують механізми залучення громадян до процесу прийняття рішень. Одним із основних інструментів цього процесу є створення громадських рад, що дає можливість безпосередньо враховувати думку громадськості при формуванні політики. Так, у травні 2021 року Міністерство цифрової трансформації України запровадило інноваційний інструмент електронного урядування та відкритих політик – платформу «СВОІ». Ця система створена для вдосконалення взаємодії між органами місцевого самоврядування та громадянами, підвищення прозорості та доступності процесів прийняття рішень [3].

За допомогою платформи «СВОІ» органи місцевого самоврядування можуть:

- створювати власні вебсайти;
- запускати чат-боти у Viber та Telegram для зручної комунікації з мешканцями;
- впроваджувати систему електронних петицій;
- реалізовувати механізми бюджету участі та електронних консультацій;
- використовувати геосистему «Відкрите місто» для інтерактивної взаємодії [3].

На сьогодні вже понад 40 українських громад долучилися до проекту, серед яких найбільші міста країни: Одеса, Луцьк, Вінниця, Кам'янське, Тернопіль, Хмельницький та Сєверодонецьк. Це свідчить про високий потенціал платформи «СВОІ» у підвищенні ефективності місцевого врядування та розвитку відкритих політик в Україні [3].

В умовах розвитку місцевої демократії в Україні особливу увагу приділяють впровадженню інноваційних механізмів участі громадян у процесі прийняття рішень. Одним із таких важливих кроків є реалізація проекту «Прозорі міста», який координується ГО Transparency International Ukraine. У межах цього проекту 100 найбільших міст України отримують індивідуальні рекомендації, сформовані на основі оцінки їхнього стану у сфері відкритого врядування. Рекомендації стосуються, зокрема, творення відкритої політики та передбачають, що міські ради: забезпечують можливості для громадян брати участь у консультаціях та засіданнях комітетів; публікують проекти рішень щонайменше за 20 робочих днів до їх обговорення; надають повні порядки денні засідань за 10 днів до пленарного засідання [3].

Ці практики спрямовані на підвищення прозорості, підзвітності та довіри громадськості до місцевих органів влади.

Додатковим інструментом підтримки стало видання «Довідкового громадського активіста», розробленого експертами проекту USAID «Громадяни в дії» у співпраці з Інститутом політичної освіти. Довідник містить рекомендації та практичні механізми залучення громадян до творення відкритої політики, включно з типовими положеннями для місцевої демократії. Він допомагає органам місцевого самоврядування та громадським організаціям впроваджувати кращі практики відповідно до європейських стандартів належного управління [3].

Реалізація таких ініціатив створює передумови для більш інклюзивного, відкритого та ефективного врядування, що відповідає викликам сучасного розвитку українських громад.

Прикладом такого підходу є проєкт неурядової організації «Молодіжна платформа» щодо створення ефективної моделі участі

молоді на місцевому рівні. Організація надає рекомендації щодо створення дорадчих молодіжних рад в органах місцевого самоврядування. На початку реалізації проєкту було засновано п'ять молодіжних рад у громадах Волинської області. Зараз ініціатива поширюється та до неї долучаються багато міст України. Це свідчить про високий потенціал проєкту як прикладу успішної практики залучення молоді до процесів формування політики на місцевому рівні. Особливим прикладом механізму участі громадськості є практика м. Львова. У місті різні питання місцевого значення, що належать до компетенції органів місцевого самоврядування, можуть бути предметом громадських слухань. Організація таких слухань регламентується Положенням про порядок проведення громадських слухань у м. Львів, яке є додатком до Статуту територіальної громади. Секретаріат Львівської міської ради спільно з ініціатором визначає дату проведення слухань, а оголошення про них публікується на офіційному сайті міської ради протягом п'яти робочих днів після отримання заяви [3].

Експертний захід «Посилення демократичних процесів на місцевому рівні під час війни» відбувся у березні 2024 року у м. Київ. Організатором заходу виступив Центр розвитку інновацій у межах проєкту «Посилення демократичних процесів у територіальних громадах», підтриманого проєктом USAID «Демократичне врядування у Східній Україні». Демократія як цінність сучасного суспільства потребує активної участі громадян у процесах управління та ухвалення рішень. Це особливо актуально в умовах повномасштабного вторгнення, коли необхідно враховувати широкий спектр думок, щоб забезпечити збалансовані та ефективні рішення. Ця подія стала платформою для обговорення нових підходів до участі громадян у прийнятті рішень та представила результати дослідження стану демократії участі в умовах воєнного часу. Згідно з опитуванням, 56,4% громадян відчують посилення співпраці між мешканцями та органами місцевого самоврядування [4].

Учасники заходу відзначили, що війна створює виклики, але водночас відкриває можливості для модернізації інструментів

участі. Особливу увагу було приділено застосуванню цифрових інструментів для забезпечення прозорості та підзвітності. Серед інноваційних рішень визначено створення аналітичних дашбордів для оцінки рівня участі громадян, застосування модулів електронної демократії (eDem) у рамках платформи відбудови DREAM, а також розробка нових моделей громадських слухань та платформ для збору пропозицій від мешканців. Важливим результатом дискусій стало усвідомлення того, що демократія під час війни потребує поєднання прозорості, цифрових інструментів та активної взаємодії громади. Зроблено акцент на створенні єдиної платформи громадської участі, яка об'єднає різні інструменти в єдиний процес відновлення. Практичним результатом стала робота у групах із представниками громад, серед яких Підгородненська, Перещепинська, Новоодеська та Казанківська, з метою розробки планів стратегічного розвитку, що ґрунтуватимуться на демократичних принципах. Це включає збір і аналіз даних про громади, визначення сильних і слабких сторін та формування пропозицій для стратегічних документів [4].

У Звіті «Рівень залученості громадськості до прийняття рішень» (2024), який представлений Центром розвитку інновацій зазначається, що гуртування та побудова партнерських відносин з українськими та іноземними партнерами значно підвищує стійкість територіальних громад. За даними дослідження, 52,9 % органів місцевого самоврядування мають постійні партнерські відносини з українськими благодійними організаціями, 44,1 % – з іноземними партнерами, та стільки ж розвивають співпрацю з містами-побратимами. Крім того, 36,8 % органів місцевого самоврядування повідомили про партнерство з іншими громадами України. Відзначено, що ефективність партнерських відносин зростає за умови доступу до знань про можливих партнерів. Онлайн-бази даних, довідники та спеціалізовані платформи (Devex, ReliefWeb, GuideStar) надають повні списки організацій, що працюють у різних секторах та регіонах світу. Особливу цінність мають міжнародні партнерства, які оформлюються через угоди про співпрацю, міста-побратими та спільні проєкти з відновлення і розвитку [5].

Водночас дослідження показало, що 57,1 % органів місцевого самоврядування не мають доступу до онлайн-переліку громадських організацій у громаді, а 60,3 % не публікують таку інформацію. Наявність відкритих ресурсів полегшила б організацію допомоги, сприяла б мережуванню та формуванню нових партнерств. Важливим аспектом визначено готовність громад до волонтерства та реалізації гуманітарних ініціатив. Так, 47,3 % опитаних мають досвід і бажання реалізовувати відповідні проекти, проте майже чверть респондентів визнають, що потребують додаткових навичок. Це підкреслює необхідність проведення навчальних програм для підвищення спроможності громад. В умовах воєнного стану з'являються нові форми взаємодії, зокрема, це створення спільних просторів, активне використання месенджерів і соціальних мереж для швидкого інформування та вирішення проблем. Такі практики сприяють згуртованості громади, формуванню довіри та підвищенню соціальної відповідальності [5].

Налагоджена комунікація стає одним із ключових чинників сталого розвитку громад, забезпечення співпраці з бізнесом і залучення партнерів для відбудови та реконструкції. У Звіті надано рекомендації для зміцнення партнерства під час війни. Так, для органів місцевого самоврядування це: проведення регулярної роз'яснювальної роботи щодо безпеки громади; використання популярних каналів комунікації (месенджери, соціальні мережі) для інформування громадян; створення та підтримка громадських просторів з доступом до Wi-Fi; забезпечення відкритого доступу до засідань ради та публікацію важливої інформації; формування переліку громадських організацій та партнерів громади; залучення представників громадськості до процесів прийняття рішень. Інший блок рекомендацій сформовано для мешканців: ділитися досвідом та ініціативами, що мають соціальний ефект; активно користуватися інструментами участі; здійснювати громадський контроль за діяльністю місцевої влади; ініціювати партнерські проекти та сприяти розвитку громади [5].

Проект «UAct: Голос прозорості та демократичної відбудови» вирізняється інноваційністю завдяки поєднанню цифрових технологій, нових форм участі громадськості та міжсекторної співпраці. Його перевагами є інструмент цифрової платформи #eIDEA, яка забезпечить єдиний простір для публічних консультацій, збору ідей, моніторингу реалізації рішень та прозорого інформування громадян. Платформа інтегрується в національну екосистему управління відновленням DREAM, створюючи єдину систему координації та контролю. Проект також передбачає розвиток мережування громадських організацій, інституціоналізацію процесів громадської участі та залучення вразливих груп населення, зокрема внутрішньо переміщених осіб, ветеранів, жінок і молоді. Через відкриті дані, інструменти громадського контролю та підзвітності цей проект створює нові можливості для прозорості, ефективності та інклюзивної відбудови громад України [6].

У межах проекту Ради Європи «Зміцнення стійкості демократичних процесів через громадську участь під час війни та в післявоєнний період» у березні 2024 року відбулася конференція «Інноваційні методи залучення громадян: майбутнє деліберативної демократії в Україні». У заході взяли понад представників органів влади різних рівнів, організацій громадянського суспільства, а також національних та міжнародних експертів. Конференція стала платформою для обговорення важливих питань розвитку деліберативної демократії в умовах війни та післявоєнного відновлення. У центрі дискусій були механізми, що дозволяють громадянам брати активну участь у прийнятті рішень, а також впровадження громадських асамблей як інструменту, який сприяє досягненню консенсусу та врахуванню різних точок зору [7].

Експерти наголосили, що деліберативна демократія базується на відкритих, аргументованих обговореннях, які допомагають розв'язувати складні суспільні проблеми та залагоджувати конфлікти. Учасники конференції обговорили досвід використання деліберативних практик у країнах Ради Європи та представили кращі міжнародні практики організації громадських асамблей,

включно з прикладами післявоєнного відновлення. У межах заходу було анонсовано, що у 2024 році проєкт Ради Європи надасть комплексну експертно-методичну підтримку впровадженню механізму громадських асамблей у Звягельській та Славутицькій пілотних громадах. Це стане важливим кроком у розвитку деліберативної демократії в Україні. Громадські асамблеї успішно функціонують у багатьох країнах світу, зокрема в Німеччині, Італії, Франції, Польщі, Бельгії, Канаді, Австралії, США, Колумбії та Південній Кореї. Їх використання в Україні може стати потужним інструментом формування інклюзивної, прозорої та стійкої демократичної системи у період післявоєнного відновлення [7].

Проєкт «Стійкі, відкриті та підзвітні демократії для Східного партнерства (Road4EaP) (2024–2026) є важливою ініціативою, спрямованою на посилення прозорості, підзвітності та інклюзивності урядування в Україні та інших країнах регіону. Його мета полягає у створенні стійких демократичних інститутів, які можуть протистояти корупції та ефективно реагувати на виклики сьогодення. Для українських громад та органів влади проєкт Road 4EaP відкриває низку інноваційних можливостей [8]:

1) інтеграція практик відкритого урядування – створення прозорих процедур прийняття рішень, публічного доступу до інформації та залучення громадян до формування політики на місцевому та державному рівнях. Це включає впровадження Планів дій у рамках Партнерства «Відкритий уряд», які визначають конкретні кроки для покращення підзвітності та прозорості;

2) розширення участі громадянського суспільства – проєкт стимулює тісну взаємодію між урядом, громадськими організаціями, журналістами та приватним сектором. Це дозволяє створювати більш інклюзивні рішення, що враховують різні точки зору та потреби громад;

3) цифрові інструменти для участі – поширення сучасних платформ та ресурсів, що забезпечують швидкий доступ до інформації, зручні механізми участі та зворотного зв'язку від громадян;

4) партнерство на міжнародному рівні – налагодження співпраці з країнами Східного партнерства та міжнародними організаціями для обміну досвідом, впровадження найкращих практик та спільної реалізації антикорупційних ініціатив;

5) навчання та зміцнення спроможностей – проведення тренінгів з лідерства, розвитку навичок відкритого врядування та антикорупційних практик для органів влади та громадських активістів [8].

Реалізація проєкту Road4EaP відкриває перспективу щодо змін: створення прозорих та інклюзивних процесів прийняття рішень; активне залучення громадянського суспільства до контролю та формування політик; зменшення рівня корупції через впровадження сучасних антикорупційних практик; формування нової культури врядування, заснованої на довірі, підзвітності та відкритості; зміцнення міжнародного партнерства та інтеграції України у європейські стандарти відкритого врядування [8].

Цей проєкт є прикладом інноваційного підходу до розвитку демократії в Україні, адже він поєднує технологічні рішення, інституційні реформи та активну участь громадськості, створюючи нову якість державного управління, що відповідає викликам сучасності.

Проєкт EU Unity4Community (2024–2026) є інноваційною ініціативою, спрямованою на посилення ролі організацій громадянського суспільства (далі – ОГС) як головних суб'єктів у відновленні та розвитку громад, а також на формування нової культури партнерства між владою та громадським сектором. Він створює умови для активної участі громад у процесах реформ, євроінтеграції та відбудови після війни. Інноваційність проєкту полягає у комплексному підході до розвитку громад через: розвиток потенціалу ОГС та громад; формування мереж громадських просторів «Пункти Єдності»; грантову підтримку для розвитку місцевих ініціатив; інтеграцію реформ та євроінтеграцію на місцевому рівні [9].

Проєкт створює нову культуру співпраці між громадським сектором, владою та міжнародними партнерами, впроваджуючи

комплексну тримодульну навчальну програму. Це дозволяє розвивати професійні компетенції місцевих активістів та представників ОГС для участі у відновленні громад та розробці стратегічних рішень. Створення 15 громадських просторів, де місцеві активісти, представники влади та громадяни можуть спільно обговорювати проблеми, розробляти проекти та реалізовувати ініціативи – це унікальний інструмент інтеграції громади у процес прийняття рішень та відновлення. Надання грантів на суму 3,75 млн євро дозволяє ОГС реалізовувати дослідження, законодавчі ініціативи, просвітницькі програми та громадські проекти. Це стимулює інновації, створює нові інструменти участі громадян та зміцнює потенціал ОГС.

Проект формує майданчики для діалогу між громадою, владою та експертами, що сприяє кращому розумінню реформ та шляхів євроінтеграції, а також їхньому впровадженню на місцевому рівні [9].

Очікувані результати після реалізації Проекту вбачаються у: збільшенні кількості місцевих організацій, здатних ефективно впливати на розвиток громад; появі нових громадських просторів, які стануть центрами взаємодії та розвитку; підвищенні професійного рівня активістів та представників ОГС через навчання та грантову підтримку; поширенні культури відкритого, інклюзивного та підзвітного врядування [9].

В умовах сучасних викликів сталого розвитку та необхідності збереження ресурсів, проект “Zero Waste” (2024–2028) відкриває новий етап у розвитку муніципального управління відходами. Цей проект не лише запроваджує сучасні екологічні стандарти, але й пропонує інноваційні підходи до планування, реалізації та масштабування систем управління відходами в українських громадах. Він вирізняється комплексністю та застосуванням передових європейських практик, що створюють новий рівень управлінської спроможності. Завдяки глибоким аудиторам та аналізу існуючих систем управління відходами, проект створює персоналізовані стратегії Zero Waste для Луцька, Херсона, Дергачів та Покровська.

Це дозволяє врахувати місцеві потреби й умови та розробити оптимальні рішення [10].

Консорціум українських та європейських муніципалітетів створює платформу для обміну знаннями та досвідом. Європейські експерти не лише консультують, а й контролюють реалізацію проекту, забезпечуючи відповідність кращим світовим практикам. Проект включає проведення освітніх семінарів та навчальних візитів, що підвищують професійний рівень місцевих фахівців. Це створює довгострокову інституційну спроможність для ефективного управління відходами. Запуск пілотних проектів у кожній громаді дозволяє апробувати нові підходи в управлінні різними потоками відходів. Цей практичний досвід формує основу для масштабування рішень у всій Україні. Розроблені стратегії та методології відповідають стандартам ЄС, що створює основу для подальшої інтеграції українських міст у європейський простір сталого розвитку [10].

У сучасних умовах війни та інформаційних викликів роль незалежних медіа в Україні набуває особливого значення. Проект «Зміцнення незалежних ЗМІ для сильної України» (2024–2026) став важливим кроком для створення сучасної, стійкої та демократичної медійної екосистеми, яка не лише інформує громадян, але й активно формує громадський діалог на місцевому рівні. Проект поєднує передові медіа-практики та нові інструменти залучення громадян, створюючи інноваційний підхід до підтримки свободи слова та демократичних цінностей. Інноваційність цього компонента полягає у комплексному підході, який поєднує управлінські консультації, фінансову підтримку, професійне наставництво та навчання з конструктивної журналістики. Це підвищує якість місцевих медіа та розширює їхній вплив. Унікальність проекту полягає у залученні молоді (12–18 років) до демократичних процесів через створення спеціальних медійних платформ. Підтримка українського Суспільного медіа включає розвиток цифрових інструментів та створення інноваційного контенту. Через фінансову підтримку, навчання та розвиток медіа-платформ, проект

створює умови для зменшення «інформаційних пустель» поза великими містами та посилює громадську довіру до медіа [11].

Європейський Союз сьогодні спрямовує 2,3% ВВП на дослідження та розробки (дані наведені станом на 11.01.2024 р.), визначаючи інновації поштовхом для досягнення стратегічних цілей, які полягають в реалізації Європейського зеленого курсу та просуванні цифрової трансформації щодо посилення глобальної конкурентоспроможності. Для України реалії повномасштабного вторгнення стали не лише викликами, але й відкрили нові можливості. Це відкриває простір для прискороного впровадження інновацій задля побудови нових систем (управлінських, технологічних тощо), здатних протистояти викликам. Втім, брак ресурсів, людського капіталу та фінансування стимулює пошук нестандартних рішень, які здатні компенсувати втрати й забезпечити вектор розвитку України. Ключову роль у підтримці України відіграє Європейський Союз. ЄС інвестує у посилення кіберстійкості, розвиток безпечних цифрових державних послуг та інтеграцію України у спільний європейський цифровий простір [12].

Важливим інструментом стала участь України у флагманській ініціативі Horizon Europe на рівних правах з країнами-членами ЄС. Це створює умови для українських науковців, стартапів і бізнесів долучатися до провідних дослідницьких проєктів, отримувати фінансування та партнерські зв'язки. Відкриття у Києві представництва Horizon Europe дозволить ще ефективніше використовувати потенціал цієї програми. Регіони України стають майданчиками для формування нової екосистеми інновацій. Саме тут створюються інкубатори стартапів, кластери цифрових послуг, муніципальні платформи для підтримки малого й середнього бізнесу. Пілотні програми з енергоефективності, «зелених» технологій, смарт-урбанізму та цифрових сервісів демонструють, як інновації можуть впливати на якість життя громадян навіть у воєнних умовах. Українська інноваційна екосистема перебуває у стані динамічного становлення. Підтримка ЄС у сфері цифрових трансформацій, участь у Horizon Europe та розвиток локальних ініціатив створюють фундамент подолання наслідків війни та формування конкурентних переваг на глобальні рівні [12].

Одним із викликів для України є консолідація науки, бізнесу та влади. Протягом багатьох років ці середовища розвивалися відокремлено, формували власні спільноти та механізми взаємодії. Війна та глобальні виклики вимагають нових рішень та ефективної співпраці задля розвитку інноваційної економіки. Одним із майданчиків для такого об'єднання стали Європейські дні досліджень та інновацій. Це щорічний флагманський захід Європейської Комісії, який спрямований на обговорення та формування майбутнього наукових досліджень і інновацій у Європі та за її межами. У 2024 році вперше відбулася в Івано-Франківську, який об'єднав понад 180 учасників (підприємці, науковці, стартапери та представники місцевої влади з Івано-Франківська, Калуша, Кам'янця-Подільського, Львова, Києва, Запоріжжя та Харкова). Основними темами для обговорення стали: роль інновацій у зміцненні економіки та наблизенні перемоги; шляхи комерціалізації наукових розробок; можливості для налагодження партнерства між бізнесом і науковим середовищем; доступ до фінансування інноваційних проєктів та перспективи самоокупності науки [12].

Попри значні втрати, яких зазнала українська науково-дослідна інфраструктура внаслідок російської агресії (15 % її потужностей було пошкоджено або знищено) Україна продовжує активно інтегруватися у європейський дослідницький простір. Станом на листопад 2023 року українські учасники вже беруть участь у 110 грантових проєктах Horizon Europe із загальним фінансуванням у 27,6 млн євро. Фонд ЄС для України ухвалив інвестиції у розмірі 25 млн євро у Horizon Capital Growth Fund IV. Ці кошти спрямовані на розвиток малого та середнього бізнесу України та Молдови, з особливим акцентом на технологічні компанії та підприємства з потужним людським капіталом. Це перший інвестиційний проєкт Фонду ЄС для України та частиною ширшої ініціативи з підтримки економічної стабільності держави [12].

У серпні 2022 року Європейська Комісія започаткувала програму підтримки української інноваційної спільноти з бюджетом 20 млн євро. Завдяки спеціальним інструментам Європейської

ради інновацій (EIC) передбачено фінансування щонайменше 200 українських стартапів, кожен з яких може отримати до 60 000 євро. Крім фінансової підтримки, EIC пропонує консалтинг та обмін досвідом, що відкриває для українських інноваторів доступ до нових ринків і партнерств. Розвиток інновацій в Україні має і соціальний вимір, який стимулює розвиток ветеранського підприємництва. Захисники України отримали унікальні знання та навички під час служби, створюють стартапи у сферах оборонних технологій, кібербезпеки, медицини та промисловості [12].

Програма MIT-Ukraine, створена у Центрі міжнародних досліджень Массачусетського технологічного інституту (MIT), має на меті мобілізувати науковий, технічний та академічний потенціал університету для підтримки України під час війни та під час її довгострокового відновлення. Програма залучає викладачів, студентів та дослідників MIT, формуючи спільні проєкти й прикладні дослідження, спрямовані на вирішення головних проблем України (зміцнення стійкості інфраструктури, модернізації економіки, охорони здоров'я, впровадження технологічних інновацій тощо). Виступаючи хабом для ініціатив, орієнтованих на Україну, MIT-Ukraine прагне об'єднати українські установи, експертів MIT та міжнародних партнерів задля створення рішень, що матимуть довготривалий вплив. Цей підхід відкриває для України нові можливості інтеграції в глобальну науково-інноваційну екосистему, а також сприяє поширенню передових практик у сфері стійкого розвитку, цифровізації та відновлення після війни [13].

9.2 ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЦИФРОВИХ ІННОВАЦІЙ У ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ УКРАЇНИ В УМОВАХ РИЗИКІВ ТА КРИЗОВИХ ЯВИЩ

Питання розвитку цифрової демократії набувають особливого значення в умовах воєнного стану та подальшої євроінтеграції України. Використання базових інструментів е-демократії

створює можливості для забезпечення прозорості, підзвітності та залучення громадян до прийняття рішень, що характеризує процеси демократичного врядування. Водночас цифрові інновації, зокрема е-опитування, е-петиції, е-звернення, а також інтеграція соціальних мереж, офіційних вебпорталів і месенджерів у діяльність органів місцевого самоврядування, розширюють спектр взаємодії між владою та громадянами. Вони компенсують обмеження, пов'язані з воєнними умовами та формують нові стандарти відкритості, підвищують ефективність комунікацій і сприяють розвитку сучасної політичної культури. Завдяки цифровим інноваціям громадяни отримують реальні можливості впливати на процеси ухвалення рішень, що зміцнює довіру до інститутів влади та пришвидшує інтеграцію України у європейський демократичний простір.

Міністерство цифрової трансформації України активно впроваджує інноваційні рішення, щоб зробити участь громадян у державному управлінні зручною, прозорою та доступною для кожного. Визначаються та встановлюються нові цифрові стандарти, створюючи державні сервіси нового покоління – без черг, бюрократії та корупції. Це суттєво зменшує бар'єри для комунікації з владою та підвищує ефективність прийняття рішень. Важливим напрямом у досягненні мети стало створення єдиної національної платформи взаємодії органів виконавчої влади з громадянами та інститутами громадянського суспільства – ВзаємоДія. Реалізація проекту стала можливою завдяки підтримці Секретаріату Кабінету Міністрів України, Комітету Верховної Ради України з питань цифрової трансформації, Громадської ради при Мінцифрі та міжнародних партнерів: програми EGAP (Швейцарія), Програми розвитку ООН в Україні, проекту Ради Європи та Національного Демократичного Інституту. Цей сервіс об'єднає всі інструменти електронної демократії в одному просторі: електронні звернення; е-петиції; публічні консультації; е-конкурси. ВзаємоДія значно спрощує процес комунікації з владою, який переведено в онлайн режим, а статус розгляду запитів відстежувати в особистому кабінеті [14].

Особлива увага приділяється забезпеченню доступу до участі для вразливих категорій громадян. Акценти зроблено на спрощенні процедур е-участі, зробити їх зрозумілими та доступними, налагодити безбар'єрний діалог між суспільством і державою. Вплив цифрових інновацій полягає у створенні прозорої, ефективної та доступної системи взаємодії між державою та громадянами. Платформа Взаємодія забезпечує швидкий доступ до інформації державних послуг, скорочує бюрократичні бар'єри та підвищує рівень підзвітності органів влади. Вона дає можливість громадянам брати активну участь у формуванні політики через електронні петиції, консультації та звернення, тим самим закріплюючи новий стандарт електронної демократії в Україні. Завдяки цифровим інноваціям комунікація між владою та суспільством стає більш оперативною, доступною та ефективною, що зміцнює довіру до інституцій та сприяє розвитку громадянського суспільства [14].

Інновації виступають підґрунтям для відкритого врядування. Цифрові інновації у Взаємодії створюють нові стандарти відкритості влади:

- прозорість – доступ до публічної інформації та публічних обговорень у єдиному цифровому просторі;
- доступність – всі інструменти зібрані в одному сервісі, без потреби шукати інформацію на різних ресурсах;
- підзвітність – відстеження статусу звернень в особистому кабінеті користувача [14].

У грудні 2023 року Міністерство цифрової трансформації України представило «Стратегію розвитку інновацій» України до 2023 року. Зокрема, визначено основні напрями та кроки для економічного й технологічного розвитку України у 2024–2030 роках. Одним із головних завдань є створення ефективної системи управління інноваціями, що забезпечить сталий розвиток та інтеграцію України у глобальний технологічний простір. Відповідальним органом за формування державної політики в цій сфері планується визначити Мінцифри. При міністерстві створять Раду з розвитку інновацій, до складу якої увійдуть

представники органів державної влади, наукової спільноти, міжнародних партнерів та експертного середовища [15].

Нова організаційна модель інноваційного менеджменту включатиме декілька рівнів [15]:

- Міністерство цифрової трансформації України відповідатиме за посилення координації;
- Рада з розвитку інновацій – за обговорення, підготовку та погодження стратегій;
- заступники з цифрової трансформації (CDTO) у міністерствах – за формування інноваційної політики в різних галузях;
- CDTO на рівні області – за впровадження політики в регіонах;
- Державна агенція з розвитку інновацій за реалізацію стратегій та пошук інвестиційних інновацій [15].

До пріоритетних напрямів віднесено: MedTech – розвиток медицини з допомогою технологій та DefenseTech – військові та оборонні технології (2024–2027); AgriTech – агротехнології та імерсивні технології (XR) (2024–2023); AUV – безпілотні технології, BioTech – біологічні, технічні та хімічні науки, використання біології в інших галузях (2025–2035). Наскрізними пріоритетами визначено: штучний інтелект, напівпровідники, кібербезпека, Fluid Economy, EdTech (освітній напрям) [15].

Нова організаційна модель щодо інноваційного менеджменту та запровадження інновацій, запропонована Міністерством цифрової трансформації, окреслює інституційні рамки, визначає пріоритетні напрями розвитку високотехнологічних секторів. Водночас важливо, що інноваційні перетворення в Україні відбуваються не тільки на рівні урядових стратегій, а й у ширшому контексті цифрової трансформації держави.

У цьому напрямі ключову роль відіграє Комітет з питань цифрової трансформації Верховної Ради України IX скликання, у березні 2023 року провів захід «Як поширити базові інструменти е-демократії на всі територіальні громади». У слуханнях взяли участь понад 100 осіб, серед яких народні депутати України,

представники органів виконавчої влади, бізнесу та громадських організацій. Учасника наголошено, що питання свободи та демократії залишаються пріоритетами і цілями. Особливого значення набуває електронна демократія, що є невід’ємною частиною відкритих даних. Також, зроблено наголос, що до повномасштабного вторгнення в Україні сформувалась потужна спільнота е-демократії, а її інструменти широко впровадженні на національному та місцевому рівні. Станом на 2021 рік Україна увійшла у двадцятку країн з найвищим розвитком е-демократії та демонструвала успіхи у процесах її запровадження [16].

Воєнні дії негативно вплинули на процеси демократизації суспільного життя, особливо у сфері цифрової демократії. Втім, електронне урядування та цифрові послуги залишаються ефективним інструментом державного управління. Цифровізація виступає одним із ключових чинників стійкості та інституційної спроможності української держави в умовах війни. Динаміка розвитку концепції «держава у смартфоні» засвідчує прискорення процесів цифрової трансформації, що знаходить підтвердження у зростанні кількості користувачів цифрових послуг. Зокрема, за даними Міністерства цифрової трансформації (станом на 2023 рік), додатком «Дія» користуються понад 18 млн громадян. Це свідчить про високий рівень довіри суспільства до цифрових сервісів та ефективність інтеграції інформаційно-комунікаційних технологій у сферу публічного управління. Практика воєнного часу доводить, що цифрові технології стали одним із найрезультативніших інструментів розв’язання ключових управлінських завдань та забезпечення безперервності державного управління в умовах кризових викликів [16].

Електронна демократія характеризується як філософський підхід до розвитку суспільства, а її базові інструменти поширюються на всі територіальні громади та активізації роботи з відкритими даними. Відновлення Єдиного державного вебпорталу відкритих даних стало основним напрямом у забезпеченні прозорості та підзвітності влади. Використання відкритих даних

дозволить організувати ефективний процес відбудови України та залучити міжнародну підтримку. Особливу роль у розвитку цифрової демократії відіграє активність громадян. Ініціативи, такі як IT-армія, проєкт є-Ворог, Дія.Бізнес та платформа е-армія, демонструють, що інноваційні рішення стають дієвим механізмом розвитку держави. Ці досягнення свідчать про величезний потенціал України в сфері цифрових технологій та формують фундамент для подальшої демократизації та стійкого розвитку суспільства [16].

Україна має значний досвід у розвитку та впровадженні електронної демократії, використовуючи цей інструмент не лише як засіб комунікації між владою та громадянами, а й як важливу складову сучасної політичної культури. За даними Центру розвитку інновацій, станом на серпень 2018 року, майже 1 млн активних користувачів було залучено до використання сервісів е-демократії. Експерти цього Центру відзначають, що ця цифра свідчить про зростання довіри до цифрових інструментів участі та готовності українців активно взаємодіяти з державою у новому форматі. Електронна демократія охоплює різноманітні механізми та інструменти участі у формуванні місцевих бюджетів. Такий підхід сприяє підвищенню прозорості публічного управління та залученню громадян до ухвалення рішень. На думку експертів, подальший розвиток е-демократії в Україні в контексті запровадження інновацій має відбуватися у кількох напрямках:

- розширення функціоналу цифрових інструментів для більш глибокої участі громадян у прийнятті рішень;
- посиленню інклюзивності, де кожен громадянин, незалежно від віку чи місця проживання, мав можливість скористатися електронними сервісами;
- інтеграція інструментів е-демократії у систему державного управління на всіх рівнях;
- зміцнення довіри через підвищення прозорості та захищеності цифрових платформ [17].

Комітет з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування

систематично впроваджує інноваційні інструменти для діалогу з громадами. Одним із таких рішень є електронна Платформа консультацій з органами місцевого самоврядування, яка відкриває можливості проведення онлайн-опитувань представників органів влади на місцях. Впровадження ініціативи стало можливим завдяки підтримці Швейцарсько-української програми EGAP та громадської організації «ДЕСПРО», що системно сприяють цифровій трансформації регіонів і розвитку електронної демократії в Україні. Так, в завдяки використанню цифрових технологій Комітет отримує інструмент для швидкого збору та аналізу актуальної інформації щодо викликів, які виникають під час реалізації законодавства. Такий підхід забезпечує більш тісний зворотний зв'язок, сприяє поінформованості про підготовку рішень на державному рівні та дозволяє враховувати позицію місцевого самоврядування. Це відповідає принципам Європейської Хартії місцевого самоврядування та наближає Україну до європейських стандартів управління. [18].

На Платформі проходить друге тестове опитування на тему змін до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», яке триватиме до 16 вересня 2024 року. Представників громад запрошують долучитися до процесу та висловити власні пропозиції щодо ключових аспектів реформування місцевого самоврядування. У перспективі Платформа має стати ефективним цифровим майданчиком для діалогу між парламентом та громадами, що підвищить якість законотворчого процесу та демократичність управління [18].

Також підтвердженням просування цифрових інновацій є результати дослідження Центру розвитку інновацій, яке представлено у межах проєкту «Посилення демократичних процесів у територіальних громадах» (2023), що реалізувався за підтримки проєкту USAID «Демократичне врядування у Східній Україні», а також масштабне дослідження стану демократії в умовах воєнного стану. У ньому взяли участь 68 представників органів місцевого самоврядування з 22 областей України (крім Тернопільської

та Закарпатської областей) та 204 мешканців з усіх регіонів, серед яких 49 внутрішньо переміщені особи. Не зважаючи на воєнні виклики, 56,4 % опитаних громадян зазначили, що помітили посилення співпраці між мешканцями та місцевою владою у вирішенні питань громад. Ця тенденція свідчить про зростання ролі горизонтальних зв'язків та довіри на локальному рівні. Водночас результати виявили низку проблем, зокрема: 17,6 % ОМС обмежують доступ до засідань місцевої ради та проєктів рішень; 58,8 % ОМС не опублікували звіти про використання бюджетних коштів за 2023 рік. Втім, понад 20 % органів місцевого самоврядування реалізували громадський бюджет у 2023 році, що засвідчило продовження практики прозорості та участі [19].

Дослідження продемонструвало, що цифрові інновації стали основою збереження та розвитку демократії участі в умовах війни. Найпоширенішими цифровими інструментами взаємодії з владою, яка використовують громадянами є: е-опитування – 38,2 %; е-звернення – 32,4 %; е-петиції – 28,4 %. Органи місцевого самоврядування активно застосовують цифрові комунікаційні канали для взаємодії з громадянами: соціальні мережі – 85,3 %; офіційні вебсайти громад – 79,4 %; канали/групи у месенджерах – 75 %. Крім того, 50 % ОМС повідомили про створення нових громадських просторів взаємної підтримки, а 32,4 % – про впровадження інноваційних способів комунікації у громадах [19].

Цифрові інновації у сфері демократії участі полягають у створенні та застосуванні нових технологічних інструментів і платформ, які роблять взаємодію між владою та громадянами більш прозорою, швидкою та доступною, враховуючи умови воєнного стану. Їхнє запровадження у практичному вимірі орієнтоване на: подолання бар'єрів фізичної присутності, зменшення впливу безпекових ризиків, підвищення прозорості та підзвітності влади, формування нової цифрової управлінської культури.

Інновації, що запроваджуються Комітетом з питань цифрової трансформації, зосереджені у напрямі цифровізації політичних

процесів та модернізації інструменті функціонування політичних партій. Це передбачає:

- впровадження електронних сервісів для реєстрації партій та вступу до них;
- створення єдиного реєстру політичних партій та членів партій;
- автоматизацію подолання фінансової звітності через цифрові платформи;
- розвиток інформаційно-аналітичних систем для підтримки роботи партій та кандидатів;
- застосування цифрових форматів проведення зборів і конференцій;
- підвищення прозорості політичної діяльності та фінансування за рахунок відкритих даних [20].

Отже, інновації спрямовані на підвищення ефективності, прозорості та доступності політичної діяльності, що є ключовим кроком у реформі політичних партій та розвитку електронної демократії в Україні.

Активно запроваджуються цифрові інструменти у діяльності політичних партій. Зокрема, представники НАЗК зазначили про активну роботу над розробкою порталу Politdata. Це система, яка врегульовує питання подання фінансової звітності політичних партій за допомогою електронних сервісів. Розроблено єдину інформаційно-аналітичну систему Центральної Виборчої Комісії, яка передбачає різні сервіси як для політичних партій та їх кандидатів. Вказано на перевагах цифрових інструментів, які значно спрощують та прискорюють роботу політичних партій, роблять їх більш сильними, ефективними та демократичними. Цифровізація політичних партій має меті підвищення прозорості та відкритості їх діяльності, зміцнення довіри виборців та підвищення ефективності представництва суспільних інтересів [20].

Швидкий розвиток технологій вимагає від управлінських систем здатності оперативно адаптуватися до інновацій, що стає головною компетенцією. Успішну практику має хакатон ETNКиv Impuls, який виступає платформою, що поєднує навчання,

практику та співпрацю, створюючи можливості для поглибленого опанування блокчейн-технологій та Web3. Захід, організований командою Ethereum Ukraine у жовтні 2024 року, орієнтований як на новачків, які отримають базові знання у сфері децентралізованих фінансів (DeFi), так і на досвідчених фахівців, які зможуть удосконалити свої навички у створенні цифрових продуктів на основі блокчейну. У межах хакатону учасники матимуть змогу брати участь у воркшопах, зокрема з розробки власних Uniswap V4 Hooks від експерта Atrium University, реалізувати власні проекти, налагоджувати комунікацію та формувати команди для спільної розробки інноваційних продуктів. Це інструмент технологічного розвитку, що формує нові компетенції та сприяє розвитку української цифрової екосистеми, особливо в контексті стрімкої глобалізації Web3 та DeFi-технологій [21].

Уряд Швейцарії надає Україні значну підтримку в умовах відновлення після повномасштабного вторгнення та є стратегічним партнером з цифровізації. У 2024 році ухвалено рішення про виділення 58,7 млн швейцарських франків із загального бюджету міжнародного співробітництва на період 2024–2028 років. Ці кошти спрямовані на впровадження важливих антикорупційних сервісів, здійснення системних реформ та відновлення постраждалих регіонів. Особлива увага приділяється сферам охорони здоров'я, освіти та гуманітарного розмінування. За оцінкою останніх результатів, вдалося запустити багато зручних сервісів для українців, які спрямовані на зменшення бюрократії та корупції [22].

Проект «Електронне урядування для підзвітності та участі» (EGAP), реалізується за підтримки Swiss Development & Cooperation (SDC), який співпрацює з Урядом України з 2015 року. Спільними зусиллями створено портал «Дія», яким зараз користуються понад 20 млн українців із зручними застосунками «єМалятко», реєстрація місця проживання, ID-паспорт та ін. [22]. Програма міжнародної технічної допомоги «Електронне урядування для підзвітності влади та участі громад» стала першою в Україні ініціативою, спрямованою на системний цифровий розвиток держави, підвищення

якості життя громадян через створення зручних, прозорих і доступних сервісів. Також ініціатива спрямована на забезпечення рівного доступу до державних послуг, особливо мешканців віддалених районів. Це полегшує взаємодію з органами влади, зменшує необхідність збору паперових документів на надає можливості ініціювати власні проекти щодо розвитку громад. Ключовими напрямками діяльності EGAP визначено [23]:

- цифровізація державних послуг – створення ефективних і зручних онлайн сервісів для громадян та бізнесу;
- впровадження інструментів електронної демократії – розвиток платформ для участі громадян у прийнятті рішень;
- цифрова трансформація регіонів та громад – створення сучасної інфраструктури для рівного доступу до цифрових сервісів;
- допомога в розробленні державних політик – експертна підтримка у впровадженні інноваційних рішень;
- покращення цифрових начинок населення – освітні програми та тренінгів;
- підтримка ІТ-стартапів – створення умов для розвитку інноваційного бізнесу [23].

Реалізація цього проєкту продемонструвала, як технології перетворюються в інструменти для побудови прозорості, відкритої та держави. Цифрові інновації перетворюються у реальні можливості впливати на прийняття рішень та розвиток громад.

Цифрові інновації запроваджуються у сфері оборони України та допомагають протистояти військовій агресії. Міністерство цифрової трансформації у співпраці з Міністерством оборони, Генеральним штабом Збройних Сил України, Міністерством стратегічної промисловості, Міністерством економіки та РНБО створило кластер Brave1, який став унікальною платформою, який об'єднує державу, бізнес, та інноваційні стартапи. Ця ініціатива функціонує як середовище для прискорення розвитку та впровадження оборонних інновацій. Понад 900 українських виробників зареєстрували близько 2 тисяч розробок, це – безпілотні комплекси, засоби радіоелектронної боротьби, наземні роботизовані системи

та інші сучасні технології. Важливим елементом роботи кластера є чітка система оцінки інновацій. Кожен проєкт проходить експертизу: військові експерти Генштабу оцінюють його технологічність та актуальність, бізнес-експерти визначають перспективність. У разі позитивної оцінки розробка може отримати державний грант на впровадження. На сьогодні вже надано 201 грант загальною сумою 3,5 млн доларів США. Інноваційна екосистема Brave1 активно підтримується інвестиційними партнерами, до числа яких входять українські та міжнародні організації, що вкладають ресурси у розвиток оборонних технологій. Це створює умови для швидкого впровадження інновацій у військову практику та формує нову економічну екосистему в Україні. Кластер Brave1 підтверджує, що цифрові інновації у сфері оборони визначаються як стратегічний інструмент підвищення обороноздатності держави [24].

Інноваційність законопроекту № 9593 «Про внесення змін до статті 115 Закону України «Про електронні комунікації» (щодо сприяння у забезпеченні сталого функціонування електронних комунікаційних мереж та надання електронних комунікаційних послуг, а також заборони демонтажу електронних комунікаційних мереж в умовах надзвичайних ситуацій, надзвичайного та воєнного стану)» полягає у запровадженні нових підходів до захисту та стабільного функціонування електронних комунікаційних мереж. Документ забороняє їх демонтаж в умовах надзвичайних ситуацій чи воєнного стану, що гарантує безперервність зв'язку для населення, органів влади та об'єктів критичної інфраструктури. Вперше на законодавчому рівні мережі розглядаються як елемент національної безпеки, а не лише сфера бізнесу. Важливим нововведенням є також залучення органів місцевого самоврядування до підтримки та відновлення пошкоджених мереж, що створює нову модель партнерства між державою, громадами та провайдерами. Такий підхід відповідає сучасним міжнародним практикам і формує нову управлінську парадигму, в якій електронні комунікації визнаються одним із важливих ресурсів для стійкості держави та суспільства [25].

У травня 2024 року у Франції відбулася одна з найбільших європейських конференцій VivaTech 2024 об'єднала стартапи, інвесторів, корпорації та провідних світових експертів у сфері інновацій. Україну на конференції представили 14 інноваційних компаній, а також представники Комітету з питань цифрової трансформації, як обговорили питання щодо перспектив технологічного розвитку перспектив технологічного розвитку та інтеграції України у глобальні ринки. Особливу увагу на VivaTech було приділено штучному інтелекту, новітнім технологіям, індустрії ігор та кіберспорту. У межах конференції українська делегація долучилася до низки спеціальних заходів: майстер-клас акселераційної програми Mazar X Factory, організований у партнерстві з Women Business Angels, де учасники ознайомилися з особливостями французької технологічної екосистеми; конкурс стартапів за участю України, Грузії, Молдови та Вірменії, де здобув перемогу український проєкт Deus Robotic; Ukrainian Tech Night, який зібрав понад 150 представників технологічних компаній та державних інституцій з України та Франції для обговорення можливостей партнерства. Учасниками заходу було відзначено, що участь України у VivaTech 2024 є важливим кроком для інтеграції у глобальну інноваційну екосистему та демонструє здатність українських стартапів конкурувати на міжнародному рівні. Цифрові інновації визначають майбутній розвиток цифрової економіки, зокрема, в частині, формування нових бізнес-зв'язків, просуванні інноваційних процесів та трансформаційних ідей [26].

Зарубіжний експерт (Gough J., 2024) зазначає, що воєнні дії в Україні є не тільки випробуванням, але й визначаються як потужні каталізатори інновацій. Технологічні рішення пов'язані із цифровими інноваціями, як активно виникають та поширюються у відповідь на нагальні потреби суспільства. Прикладами цього є системи оповіщення про повітряну тривогу, які швидко інтегрувалися у повсякденне життя, та нові цифрові інструменти, що забезпечують комунікацію, безпеку та ефективності. За часів

кризи інновації стають інструментами розвитку та пріоритетними чинниками у формуванні стійкості та адаптації до зовнішніх та внутрішніх ризиків. Українська практика в умовах запровадження правового режиму воєнного стану продемонструвала, що криза та інновації нерозривно пов'язані між собою [27].

Цифрові інновації в Україні в умовах війни поєднують державні сервіси, бізнес-рішення та безпекові інструменти та створюють новий рівень функціонування суспільства, в тому числі, під час бойових дій. Gough J., 2024 виділив дев'ять основних цифрових інновацій, які отримали поширення в умовах воєнного стану [27]:

1. Застосунок «Дія» забезпечує понад 70 державних послуг у мобільному форматі та надає українцям доступ до цифрового паспорта.

2. Бізнес. Дія. Сіті створює умови для швидкої реєстрації бізнесу та ведення діяльності навіть у кризових умовах. Це дозволяє українським компаніям залишатися конкурентоспроможними, залучати іноземних інвесторів і підтримувати економіку під час війни.

3. Безпека. Є-тривога – це рятувальна програма, яка забезпечує миттєве оповіщення користувача в обраному ним регіоні. Він інтегрується з Alerts in Ukraine та Telegram-каналами, які надають зібрану спільнотою інформацію про тип загрози.

4. Безпека: картографування повітряної тривоги надає дані про повітряні тривоги по всій Україні в режимі реального часу. Він інтегрується з додатком ЄТривога, формуючи єдину платформу, що дає громадянам максимально оперативну та точну інформацію про загрози.

5. Розвідка: карта окупованих територій у реальному часі. DeepStateMAP представляє собою розвідувальну інтерактивну карту України, яка створена на основі відкритих даних.

6. Логіка та зв'язок: інновації поштового сервісу. Поштова служба України прискорила перехід на цифрові технології, щоб стати однією з найнадійніших поштових служб у світі, незважаючи на конфлікт.

7. Подорожі та логістика: додаток «Укрзалізниця». Це цифровий додаток забезпечує зручний доступ до залізничних послуг у режимі онлайн. Він дозволяє купувати квитки, спрощує мобільність громадян у складних умовах війни та стає важливим інструментом збереження зв'язку між регіонами.

8. Інновації Monobank – перший в Україні цифровий банк, що повністю функціонує через мобільний додаток. Користувачі можуть відкривати рахунки без додаткових перевірок, здійснювати миттєві перекази та мікрокредитування. Це створює швидкий доступ до фінансових ресурсів навіть у кризових умовах для громадян та бізнесу.

9. Spend with Ukraine: маркетплейс для українських товарів – об'єднує українських виробників та світових споживачів, створюючи платформу для просування українських товарів та послуг. Це не лише стимулює економіку, а й формує міжнародну підтримку України, перетворюючи цифрову торгівлю на важливий елемент економічної стійкості в умовах воєнного стану [27].

Підсумовуючи зазначимо, аналіз практик інноваційного розвитку українських громад у період воєнного стану показав, що інноваційність має багатовимірний характер і реалізується у кількох взаємопов'язаних напрямках:

1. Цифрова трансформація місцевого самоврядування. Впровадження цифрових платформ, сервісів та інструментів електронної демократії забезпечує прозорість, підзвітність і відкритість діяльності органів місцевого самоврядування. Це створює умови для оперативної комунікації з громадянами, розширює доступ до послуг та сприяє активній участі громадян у процесі ухвалення рішень.

2. Інклюзивність та розвиток демократичних практик. Інноваційні підходи спрямовані на створення нових форматів участі, зокрема громадських асамблей, молодіжних рад, просторів для діалогу та співтворення. Це дозволяє залучати вразливі групи населення, внутрішньо переміщених осіб, жінок і молодь до формування політики, що підсилює соціальну згуртованість і підвищує довіру до влади.

3. Міжсекторальне партнерство та міжнародна підтримка. Формування довготривалих партнерських відносин із вітчизняними та міжнародними організаціями створює умови для акумулювання фінансових ресурсів, розширення експертного потенціалу та забезпечення системного обміну знаннями та досвідом.

4. Інституційна відкритість та прозоре врядування. Формування публічних стандартів доступу до інформації, розбудова реєстрів і відкритих баз даних стають основою для підзвітності та контролю за діями органів влади. Це сприяє розширенню потенціалу громад щодо залучення партнерів і донорів.

5. Розвиток громадянської відповідальності та волонтерських практик. Високий рівень мобілізації громадянського суспільства знаходить вияв у розширенні волонтерських ініціатив та гуманітарних програм. Водночас зростає потреба у розвитку компетентностей та навчальних програм, що зміцнюють інституційну спроможність громад і розширюють можливості для участі вразливих категорій населення.

6. Екологічні та інфраструктурні інновації. У сучасних умовах інновації виходять за межі технологічного виміру, охоплюючи також напрями екологічної модернізації, сталого розвитку та адаптації до європейського зеленого курсу. Це сприяє поєднанню відновлення територій із довгостроковими стратегічними цілями сталого розвитку.

7. Інтеграція у європейський простір. Участь українських громад та інноваційних ініціатив у міжнародних програмах і партнерствах забезпечує залучення до глобального дослідницького простору, стимулює розвиток стартапів та сприяє інтеграції України у європейську систему публічного врядування.

У проєктах, що реалізуються в Україні в умовах воєнного стану, зазвичай відображаються такі групи напрямів: цифрова трансформація та електронне урядування (впровадження електронних сервісів, розвиток платформ для онлайн участі); прозорість та підзвітність (відкриті дані, інструменти антикорупційного контролю, посилення механізмів аудиту та моніторингу); інституційна

модернізація та управлінська спроможність (кадровий розвиток, оптимізація управлінських структур, створення нових інституцій); громадська участь та співтворення політики (залучення громадян до спільного прийняття рішень, партнерство з громадянським суспільством і бізнесом); антикризове управління та стійкість (швидке реагування на ризики, формування сценарного планування та управління ризиками, розробка інноваційних моделей відновлення); фінансові та економічні інновації (нові інструменти фінансування, розвиток інноваційної економіки та стартапів); екологічна та зелена трансформація (проекти сталого розвитку, енергоефективності та енергозбереження); соціальні інновації (нові моделі надання соціальних послуг; інтеграція вразливих груп у процес прийняття рішень; освітні та медичні інновації).

Аналіз розвитку цифрової демократії в Україні в умовах воєнного стану та подальшої євроінтеграції засвідчив, що цифрові інновації стали одним із ключових чинників підвищення стійкості державного управління та модернізації політичної культури. Використання інструментів е-демократії (е-звернення, е-петиції, е-консультації, е-опитування) у поєднанні з розвитком національних платформ, зокрема «Взаємодія», сприяє підвищенню прозорості та підзвітності влади, зміцненню довіри суспільства до інституцій та розширює можливості громадян брати участь у формуванні політики. Цифрові рішення дозволяють компенсувати обмеження воєнного часу, забезпечуючи безперервність комунікацій і залучення громадян до ухвалення рішень навіть у кризових умовах. Водночас особливого значення набуває інклюзивність цифрових сервісів, що забезпечує доступність для вразливих груп населення та формує нові стандарти безбар'єрного діалогу між державою і суспільством.

Створення єдиної інституційної моделі інноваційного менеджменту, ініційованої Міністерством цифрової трансформації України, окреслює пріоритетні напрями розвитку високотехнологічних секторів (MedTech, DefenseTech, AgriTech, BioTech та ін.), інтегруючи цифрові інновації у ширший контекст державної політики. Впровадження електронних платформ, зокрема Платформи консультацій з органами місцевого самоврядування, створює

новий формат взаємодії між владою та громадами, забезпечуючи швидкий збір, аналіз та врахування громадських пропозицій. Це підвищує прозорість, ефективність та демократичність процесів прийняття рішень, наближаючи Україну до європейських стандартів управління. В умовах воєнного стану цифрові інновації стають критично важливими для збереження функціональності державних сервісів, безпеки, комунікації та мобільності громадян (застосунки «Дія», «єТривога», цифрові платформи для взаємодії громадян з владою, сервіси для бізнесу).

Створення кластера Brave1 демонструє, що цифрові інновації можуть бути стратегічним інструментом підвищення обороноздатності країни. Інтеграція технологій, стартапів та державних структур створює ефективну екосистему для швидкої розробки та впровадження оборонних рішень. Участь України у міжнародних заходах, зокрема VivaTech 2024, підтверджує її готовність інтегруватися у глобальну інноваційну екосистему. Це створює можливості для розвитку стартапів, залучення інвестицій та просування українських технологій на світовому рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ДО РОЗДІЛУ 9

1. Десять українських громад представили свої демократичні інновації. *Об'єднання громад*. 13 грудня 2024. URL: <https://www.auc.org.ua/novyna/desyat-ukrayinskyh-gromad-predstavlyly-svoyi-demokratychni-innovaciyi>
2. Відкритого місцевого самоврядування та публічної етики: ласкаво просимо на bE-Open. *bE-Open*. URL: <https://www.beopen-congress.eu/UK/>
3. Україна. *bE-Open*. URL: https://www.beopen-congress.eu/UK/38-country.html?souscat=10#souscat_10
4. Демократія під час війни: залучення громадськості до прийняття рішень на місцевому рівні! *Центр розвитку інновацій*. URL: <https://cid.center/democracy-in-time-of-war/>

5. Рівень залученості громадськості до прийняття рішень. Аналіз результатів опитування представників громадського суспільства та органів місцевого самоврядування. *Центр розвитку інновацій*. 2024. URL: https://new.cid.center/wp-content/uploads/2024/11/ukr_riven_zaluchenosti_gromadskosti.pdf

6. UAct: Голос прозорості та демократичної відбудови. *Центр розвитку інновацій*. 20 серпня 2024. URL: <https://cid.center/project/repellat-sed-qui-id-cum/>

7. Деліберативна демократія: проєкт Ради Європи готується до пілотування інструменту громадських асамблей в двох українських громадах. *Офіс Ради Європи в Україні*. 29 березня 2024. URL: <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/-/deliberative-democracy-the-council-of-europe-project-on-civic-participation-will-be-piloting-the-citizens-assemblies-mechanism-in-ukrainian-communities>

8. Resilient, Open and Accountable Democracies for the Eastern Partnership (Road4EaP). *Moving Forward Together*. URL: <https://eu4ukraine.eu/en/projects-en/eu-project-page-en?id=2449>

9. EU Unity4Community. *Moving Forward Together*. URL: <https://eu4ukraine.eu/en/projects-en/eu-project-page-en?id=2451>

10. Zero Waste cities in Ukraine. *Moving Forward Together*. URL: <https://eu4ukraine.eu/en/projects-en/eu-project-page-en?id=2923>

11. Strengthening Independent Media for a strong democratic Ukraine. *Moving Forward Together*. URL: <https://eu4ukraine.eu/en/projects-en/eu-project-page-en?id=2394>

12. Екосистема інновацій: як в регіонах України формують сприятливе середовище для ідей, людей та бізнесу. *Прямуємо разом*. 11 січня 2024. URL: <https://eu4ukraine.eu/media-ua/publications-ua/innovation-ecosystem-ua.html>

13. The MIT-Ukraine Program is committed to mobilizing MIT's scientific and technical expertise in support of Ukraine. *MIT-Ukraine*. URL: <https://ukraine.mit.edu>

14. Мінцифра робить інструменти електронної демократії доступними для всіх. *Урядовий портал: єдиний веб-портал органів виконавчої влади України*. 20 травня 2021. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/mincifra-robit-instrumenti-elektronnoyi-demokratiyi-dostupnimi-dlya-vsih>

15. Мінцифри представило Стратегію розвитку інновацій України – про що в ній ідеться. 15 грудня. 2023. URL: <https://ain.ua/2023/12/15/minczyfry-predstavlyo-strategiyu-rozvytku-innovacij-ukrayiny/>

16. «Цифровізація сьогодні є найкращим прикладом стійкості та спроможності української держави. Ми маємо стати лідером у розвитку електронної демократії», – Комітет з питань цифрової трансформації. *Комітет з питань цифрової трансформації Верховної Ради України*. 06 березня 2023 р. URL: https://komit.rada.gov.ua/news/main_news/74583.html

17. Майже 1 млн активних українців вже користуються інструментами е-демократії. *Громадський простір*. 09 серпня. 2018. URL: <https://www.prostir.ua/?news=majzhe-1-mln-aktyvnyh-ukrajintsiv-zhe-korystuyutsya-instrumentamy-e-demokratiji>

18. Профільний парламентський комітет впроваджує електронну Платформу консультацій з органами місцевого самоврядування. *Децентралізація* : офіційний веб-сайт. 11 вересня. 2024. URL: <https://decentralization.ua/news/18604>

19. Результати дослідження стану демократії участі під час повномасштабної війни на місцевому рівні: аналітичний дашборд. *Децентралізація* : офіційний веб-сайт. 23 лютого. 2023. URL: <https://decentralization.ua/news/17714?page=2>

20. Комітет з питань цифрової трансформації провів круглий стіл на тему «Реформа політичних партій і цифрові інновації». *Комітет з питань цифрової трансформації Верховної Ради України*. 13 листопада. 2024 р. URL: https://komit.rada.gov.ua/news/main_news/75734.html

21. Навчайтесь та створюйте інновації долучившись до міні хакатону ETKyiv Impulse. *Комітет з питань цифрової трансформації Верховної Ради України*. 15 жовтня. 2024 р. URL: https://komit.rada.gov.ua/news/main_news/75679.html

22. Швейцарія продовжує підтримку України у сфері цифровізації. *Комітет з питань цифрової трансформації Верховної Ради України*. 13 червня. 2024 р. URL: https://komit.rada.gov.ua/news/main_news/75465.html

23. Програма EGAP. *EGAP Program*. URL: <https://egap.in.ua>

24. Впроваджуємо інновації заради перемоги. *Комітет з питань цифрової трансформації Верховної Ради України*. 11 червня. 2024 р. URL: https://komit.rada.gov.ua/news/main_news/75464.html

25. Забезпечимо стабільне функціонування електронних комунікаційних мереж. *Комітет з питань цифрової трансформації Верховної Ради України*. 05 червня. 2024 р. URL: https://komit.rada.gov.ua/news/main_news/75445.html

26. VivaTech 2024 – Конференція, яка сприяє створенню майбутнього. *Комітет з питань цифрової трансформації Верховної Ради України*. 29 травня 2024 р. URL: https://komit.rada.gov.ua/news/main_news/75436.html

27. Gough J. Using tech to build lifelines. *Infinite Lambda*. January 4, 2024. URL: <https://infinitelambda.com/top-digital-innovations-ukraine/>